YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

22.9.2022 VVTDno-2022-1179

Talousvaliokunta
TaV@eduskunta.fi

Asia: HE 41/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle tuotteiden ja palveluiden esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto talousvaliokunnalle asiassa HE 41/2022 vp

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää talousvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä (HE 41/2022 vp) eduskunnalle tuotteiden ja palveluiden esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät on määritelty laissa yhdenvertaisuusvaltuutetusta. Valtuutettu:

- Puuttuu syrjintään ja edistää yhdenvertaisuutta
- Valvoo maasta poistamisen täytäntöönpanoa
- Nimeää suomalaiset valvojat Euroopan raja- ja merivartioviraston pakkotoimin tapahtuvan palauttamisen valvojareserviin
- Toimii kansallisena ihmiskaupparaportoijana
- Seuraa ja edistää ulkomaalaisten oikeuksien toteutumista
- Toimii naisiin kohdistuvan väkivallan raportoijana (1.1.2022 alkaen).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu lausuu hallituksen esityksestä HE 42/2022 vp seuraavaa.

Esteettömyysdirektiivin kansallisella toimeenpanolla turvataan vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja siten edistetään myös YK:n vammaisyleissopimuksen kansallista toimeenpanoa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää siitä, että hallituksen esityksessä arvioidaan toimeenpanon vaikutuksia vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden oikeuksiin kattavammin kuin pelkästään YK:n vammaisyleissopimuksen esteettömyys- ja saavutettavuusartiklan (9 artikla) osalta. Esteettömyys ja saavutettavuus on samaan aikaan oikeus ja väline, joka mahdollistaa vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen ja täysimääräisen osallisuuden sekä heidän oikeuksiensa toteutumisen yhteiskunnassamme.

Lainsäädäntöhankkeiden vaikutusarvioinnissa on tärkeää arvioida esityksen vaikutuksia vammaisiin ja toimintarajoitteisiin henkilöihin usean YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan näkökulmasta, jotta vammaisten henkilöiden aktiivista toimijuutta ja oikeuksien edistämistä yhteiskunnassa ei sivuuteta esimerkiksi työelämään, opiskeluun, asumiseen ja liikkumiseen sekä vapaa-aikaan tai terveydenhuoltoon liittyvissä asiakokonaisuuksissa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että kaikille tarkoitettujen tuotteiden ja palvelujen esteettömyys tukee vammaisten henkilöiden itsenäistä suoriutumista ja vähentää vain vammaisille henkilöille tarkoitettujen erityispalvelujen, kuten esimerkiksi subjektiivisina oikeuksina turvattujen henkilökohtaisen avun ja kuljetuspalvelujen, tarvetta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että hallituksen esityksessä julkisissa hankinnoissa velvoitetaan huomiomaan direktiivin soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden esteettömyys- ja saavutettavuusvaatimukset (laki eräiden tuotteiden esteettömyysvaatimuksista 6 §:n 4 mom.). Tämä tukee pitkällä aikavälillä esteettömyyden ja saavutettavuuden paranemista Suomessa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää valiokunnan huomion siihen, että Suomessa ei ole turvattu hätäilmoituksen tekemisen mahdollisuutta viittomakielisille (videon välityksellä). Tällä hetkellä videon välityksellä tehtävä hätäilmoitus on käytössä vain kokeiluluontoisena vuoden 2022 loppuun ja on mahdollista vain arkipäivisin klo 8-16. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää tärkeänä, että valiokunta huomioi tarpeen vakiinnuttaa hätäilmoituspalvelu myös viittomakielisten ihmisten

käytettäväksi. Viittomakielinen syntymäkuuro ihminen ei useinkaan pysty kommunikoimaan kirjallisesti suomen kielellä.

Hallituksen esityksessä on päädytty ratkaisuun, että esteettömyysdirektiivin rakennettua ympäristöä koskevista vaatimuksista päätetään ja säädetään myöhemmin. Tällä hetkellä rakennetun ympäristön esteettömyys ja saavutettavuussääntelyssä on puutteita. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää kestämättömänä tilannetta, että nyt käsittelyssä olevien lainsäädäntöuudistuksien jälkeen on edelleen mahdollista sijoittaa esimerkiksi saavutettava lippuautomaatti paikkaan, joka on esteellinen liikuntavammaisille henkilöille. Tällaisessa yksittäistapauksessa on kuitenkin kyse yhdenvertaisuuslaissa kielletystä syrjinnästä ja palveluntarjoaja on velvollinen toteuttamaan tarvittavat kohtuulliset mukautukset. Yhdenvertaisuuslaki ja YK:n vammaisyleissopimus eivät mahdollista kansallista liikkumavaraa rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksissa.

Edelliseen viitaten yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että valtioneuvoston on käynnistettävä nopealla aikataululla erillinen rakennetun ympäristön esteettömyys- ja saavutettavuussääntelyä parantava lainsäädäntöhanke. Valmisteltavan lainsäädännön on oltava linjassa YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteiden kanssa. Tässä yhteydessä on tärkeä myös muistaa, että Suomesta puuttuu rakennetun ympäristön osalta sääntely, joka velvoittaa edistämään muun muassa julkisten tilojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Esteettömyyden ja saavutettavuuden korjaaminen jälkeenpäin on aina kalliimpaa kuin sen huomioiminen ja toteuttaminen suunnitelmallisesti ja kokonaisvaltaisesti. Näistä on useita konkreettisia esimerkkejä, joista tuoreimpana Helsingin yliopiston SISU-opintotietojärjestelmä, jolle Etelä-Suomen aluehallintovirasto antoi huomautuksen vakavista saavutettavuuspuutteista ja velvoitti yliopistoa korjaamaan puutteet viivytyksettä, koska näkövammaiset opiskelija eivät voineet käyttää opintotietojärjestelmää itsenäisesti.

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistukseen liittyvän hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä yhdenvertaisuusvaltuutettu jätti eriävän mielipiteen liittyen esteettömyyden ja saavutettavuuden epäämisen säätämiseksi yhdenvertaisuuslaissa kielletyksi syrjinnäksi. Esteettömyys- ja saavutettavuusvaatimusten laiminlyönnin tulisi olla kiellettyä syrjintää,

koska se tehostaisi yhdenvertaisuuslain tavoitteiden mukaisesti syrjinnän uhrien oikeusturvaa ja vaikuttaisi myös ennakolta ehkäisevästi syrjinnän esiintymiseen sekä universal design -ajattelun valtavirtaistamiseen. Lisäksi muutos parantaisi ja selkeyttäisi rakennettuun ympäristöön liittyvää esteettömyys ja saavutettavuus säätelyä ja olisi linjassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ja muiden tuomioistuimien lainvoimaisen oikeuskäytännön kanssa.

Hallituksen esityksessä todetaan esteettömyysdirektiivin soveltamisalasta rahoitus- ja pankkipalveluiden osalta, että se ”koskenee mahdollisesti myös laajemmin esimerkiksi kasvotusten tarjottavaa palvelua”. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa tässä yhteydessä, että riippumatta esteettömyysdirektiivin yksityiskohtaisista vaatimuksista on jälleen muistettava, että pankeilla ja rahoituslaitoksilla on velvollisuus palvella asiakkaitaan yhdenvertaisuuslain ja YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteiden mukaisesti. Tästä syystä lähtökohdaksi esteettömyysdirektiivin kansalliseen toimeenpanoon on otettava tulkinta, että esteettömyysdirektiivi kattaa myös kasvotusten tarjottavat palvelut rahoitus- ja pankkipalveluissa.

Valvontaan liittyen yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että kaikille toimijoille, joille tulee esteettömyysdirektiivin toimeenpanoon liittyviä valvontatehtäviä, on taattava riittävät resurssit myös ohjaukseen ja neuvontaan. Neuvontaa ja ohjausta on tarjottava direktiivin soveltamisalaan kuuluvien laitteiden ja palveluiden tuottajille ja niiden kuluttajille.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristiina Stenman

Erityisasiantuntija Mikko Joronen